

Hoger
Algemeen
Voortgezet
Onderwijs

Inzenden scores

Vul de scores van de alfabetisch eerste tien kandidaten per school in op de optisch leesbare formulieren of verwerk de scores in het programma Wolf.

Zend de gegevens uiterlijk op 26 mei naar de Citogroep.

1 Regels voor de beoordeling

Het werk van de kandidaten wordt beoordeeld met inachtneming van de artikelen 41 en 42 van het Eindexamenbesluit VWO/HAVO/MAVO/VBO. Voorts heeft de CEVO op grond van artikel 39 van dit Besluit de Regeling beoordeling centraal examen vastgesteld (CEVO-94-427 van september 1994) en bekendgemaakt in het Gele Katern van Uitleg, nr. 22a van 28 september 1994.

Voor de beoordeling zijn de volgende passages van de artikelen 41 en 42 van het Eindexamenbesluit van belang:

1 De directeur doet het gemaakte werk met een exemplaar van de opgaven en het procesverbaal van het examen toekomen aan de examinerator. Deze kijkt het werk na en zendt het met zijn beoordeling aan de directeur. De examinerator past bij zijn beoordeling de normen en de regels voor het toekennen van scorepunten toe die zijn gegeven door de CEVO.

2 De directeur doet de van de examinerator ontvangen stukken met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen, het procesverbaal en de regels voor het bepalen van de cijfers onverwijld aan de gecommitteerde toekomen.

3 De gecommitteerde beoordeelt het werk zo spoedig mogelijk en past bij zijn beoordeling de normen en de regels voor het toekennen van scorepunten toe die zijn gegeven door de CEVO.

4 De examinerator en de gecommitteerde stellen in onderling overleg het aantal scorepunten voor het centraal examen vast.

5 Komen zij daarbij niet tot overeenstemming, dan wordt het aantal scorepunten bepaald op het rekenkundig gemiddelde van het door ieder van hen voorgestelde aantal scorepunten, zo nodig naar boven afgerond.

2 Algemene regels

Voor de beoordeling van het examenwerk zijn de volgende bepalingen uit de CEVO-regeling van toepassing:

1 De examinerator vermeldt op een lijst de namen en/of nummers van de kandidaten, het aan iedere kandidaat voor iedere vraag toegekende aantal scorepunten en het totaal aantal scorepunten van iedere kandidaat.

2 Voor het antwoord op een vraag worden door de examinerator en door de gecommitteerde scorepunten toegekend in overeenstemming met het antwoordmodel.

Scorepunten zijn de getallen 0, 1, 2, ..., n, waarbij n het maximaal te behalen aantal scorepunten voor een vraag is. Andere scorepunten die geen gehele getallen zijn, of een score minder dan 0 punten, zijn niet geoorloofd.

3 Scorepunten worden toegekend met inachtneming van de volgende regels:

3.1 indien een vraag volledig juist is beantwoord, wordt het maximaal te behalen aantal scorepunten toegekend;

3.2 indien een vraag gedeeltelijk juist is beantwoord, wordt een deel van de te behalen scorepunten toegekend in overeenstemming met het antwoordmodel;

3.3 indien een antwoord op een open vraag niet in het antwoordmodel voorkomt en dit antwoord op grond van aantoonbare, vakinhoudelijke argumenten als juist of gedeeltelijk juist aangemerkt kan worden, moeten scorepunten worden toegekend naar analogie of in de geest van het antwoordmodel;

3.4 indien één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, wordt uitsluitend het eerstgegeven antwoord beoordeeld;

3.5 indien meer dan één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, worden uitsluitend de eerstgegeven antwoorden beoordeeld, tot maximaal het gevraagde aantal;

3.6 indien in een antwoord een gevraagde verklaring of uitleg ontbreekt dan wel foutief is, worden 0 scorepunten toegekend, tenzij in het antwoordmodel anders is aangegeven;

3.7 indien in het antwoordmodel verschillende mogelijkheden zijn opgenomen, gescheiden door het teken /, gelden deze mogelijkheden als verschillende formuleringen van hetzelfde antwoord;

3.8 indien in het antwoordmodel een gedeelte van het antwoord tussen haakjes staat, behoeft dit gedeelte niet in het antwoord van de kandidaat voor te komen.

4 Indien de examiner of de gecommiteerde meent dat in een toets of in het antwoordmodel bij die toets een fout of onvolkomenheid zit, beoordeelt hij het werk van de kandidaten alsof toets en antwoordmodel juist zijn.

Hij kan de fout of onvolkomenheid mededelen aan de CEVO.

Het is niet toegestaan zelfstandig af te wijken van het antwoordmodel. Met een eventuele fout wordt bij de definitieve normering van het examen rekening gehouden.

5 Voor deze toets kunnen maximaal 55 scorepunten worden behaald. Scorepunten worden toegekend op grond van het door de kandidaat gegeven antwoord op iedere vraag. Er worden geen scorepunten vooraf gegeven.

6 Het cijfer voor het centraal examen wordt als volgt verkregen.

Eerste en tweede corrector stellen de score voor iedere kandidaat vast. Deze score wordt meegedeeld aan de directeur.

De directeur stelt het cijfer voor het centraal examen vast op basis van de regels voor omzetting van score naar cijfer (artikel 42, tweede lid, Eindexamenbesluit VWO/HAVO/MAVO/VBO).

Dit cijfer kan afgelezen worden uit tabellen die beschikbaar worden gesteld. Tevens wordt er een computerprogramma verspreid waarmee voor alle scores het cijfer berekend kan worden.

3 Antwoordmodel

Antwoorden	Deel-scores
------------	-------------

Opgave 1 Globalisering

Maximumscore 2

- 1 Een goed antwoord bevat de volgende elementen:
- een verklaring waaruit blijkt waarom mensen volgens Hobbes een rusteloos verlangen naar macht hebben 1
 - hieraan verbonden een uitleg waarom het verlangen naar macht door anderen versterkt wordt 1

voorbeeld van een goed antwoord:

- Mensen hebben macht nodig om een behoorlijk bestaan te verkrijgen en dit bestaan ook voor de toekomst veilig te stellen. Dit kan alleen door nog meer macht te verkrijgen. In principe is iedereen in staat dezelfde doeleinden te verwezenlijken 1
- Omdat mensen hetzelfde begeren, macht, worden mensen ook vijanden voor elkaar en moeten ze ook steeds meer macht verwerven. Het verlangen naar macht blijft zo versterkt worden 1

Maximumscore 4

- 2 Een goed antwoord bevat de volgende elementen:
- de drie door Hobbes genoemde hoofdoorzaken van de strijd 3
 - deze drie hoofdoorzaken toegepast op de concurrentie tussen de multinationals 1

voorbeeld van een goed antwoord:

- De drie hoofdoorzaken van de strijd van allen tegen allen: wantrouwen, wedijver en trots 3
- Multinationals functioneren in hun verlangen naar meer macht ook vanuit deze drie oorzaken: wantrouwen vormt de basis van de omgangsvormen met de concurrenten (welk belang zit er achter de uitspraken van de concurrent?), wedijver zien we terug in de aanval op het marktaandeel van de concurrenten, en de trots kan functioneren om de reputatie en het imago bij de klanten hoog te houden 1

Maximumscore 4

- 3 Een goed antwoord bevat de volgende elementen:
- de opvatting van Hobbes over vrijheid in de natuurtoestand 1
 - de opvatting van Hobbes over vrijheid binnen de staat 1
 - deze beide opvattingen toegepast op de vrijheid van multinationals om hun macht te vergroten 2

voorbeeld van een goed antwoord:

- In de natuurtoestand hebben mensen volgens Hobbes alle recht om in vrijheid de eigen macht te gebruiken tot behoud van zichzelf. Er zijn geen belemmeringen 1
- In een staat zijn er wel belemmeringen omdat het juist de bedoeling is van een staat de natuurlijke vrijheid te beperken en het samenleven mogelijk te maken. In een staat gaat de vrijheid zover als de ruimte daarvoor door wetten en regels wordt voorgeschreven 1
- De multinationals gaan enerzijds zo ver dat ze alles zullen en kunnen doen om zichzelf te behouden, anderzijds krijgen ze binnen een staat ook de ruimte daartoe en wel in de mate waarin het landsbestuur aan hen geen beperkingen oplegt of daartoe te weinig macht heeft. De natuurtoestand lijkt daardoor weer dichterbij te komen 2

Antwoorden	Deel-scores
Maximumscore 3	
4 □ Een goed antwoord bevat de volgende elementen:	
• een uitleg waaruit blijkt in welk opzicht er een overeenkomst is tussen de macht van multinationals en de soevereine macht zoals door Hobbes opgevat	<u>1</u>
• een uitleg waaruit blijkt dat deze overeenkomst niet opgaat	<u>1</u>
• een verklaring waarom de multinationals geen verantwoording schuldig zijn aan een breder publiek	<u>1</u>
voorbeeld van een goed antwoord:	
• De soevereine macht heeft geen macht boven zich, zoals dat bij en in het functioneren van de multinationals ook het geval lijkt te zijn	<u>1</u>
• Mensen sluiten een sociaal contract met elkaar om de toestand van oorlog van allen tegen allen te beëindigen. De daardoor ontstane soevereine macht heeft als taak veiligheid, orde en rust te garanderen en moet vanwege deze taak ook verantwoording afleggen aan de burgers. Dit gaat bij multinationals niet op, omdat mensen daaraan niet vrijwillig een deel van hun macht afstaan	<u>1</u>
• Aan de macht van de multinationals ligt echter geen sociaal contract ten grondslag: om deze reden hoeven zij ook geen verantwoording af te leggen aan het publiek, bijvoorbeeld wanneer zij niet langer veiligheid kunnen bieden	<u>1</u>
Maximumscore 3	
5 □ Een goed antwoord bevat de volgende elementen:	
• een uitleg waaruit blijkt dat Hobbes' mensbeeld geen ondersteuning is van de visie van Norberg op de waarden van het kapitalisme	<u>1</u>
• een (eigen) beargumenteerd standpunt waarin het mensbeeld van Hobbes al dan niet wordt onderschreven	<u>1</u>
• als gevolg van dit standpunt het al dan niet kunnen leiden van deze waarden tot de vermindering van de armoede	<u>1</u>
voorbeeld van een goed antwoord:	
• Norberg noemt als waarden 'keuzevrijheid' ('zelf beslissen'), 'waardigheid' en 'zelfstandigheid'. De nadruk ligt op de individuele vrijheid. Dit valt niet te rijmen met het mensbeeld van Hobbes. Dit is namelijk deterministisch: Hobbes ziet de mens allereerst als een onderdeel van de natuur met van nature gegeven verlangens en angsten, die ons doen en laten bepalen. Dit geldt uiteindelijk ook voor de vrijheid die we hebben om alles te doen wat onze macht vermeerdert	<u>1</u>
• Ik ben het met Hobbes eens dat het verlangen naar macht en zelfhandhaving altijd voorop staan. We kunnen niet anders dan vanuit eigenbelang handelen, ook als anderen hier baat bij zouden hebben. Ieder mens wil meer	<u>1</u>
• Dit betekent dat de waarden die Norberg noemt uiteindelijk niet te verenigen zijn met een vermindering van de armoede, want het steeds meer willen, zal op den duur toch tot gevolg hebben dat anderen minder hebben	<u>1</u>
<i>Opmerking</i>	
<i>Bij de laatste twee deelantwoorden is een tegenovergesteld antwoord ook mogelijk.</i>	
• Ik ben het niet eens met het mensbeeld van Hobbes. Al worden we door de natuur bepaald, we hebben wel degelijk de vrijheid om ons leven zelf in te richten zoals we willen omdat we bijvoorbeeld ook cultuur scheppen en bepaalde waarden ook willen	<u>1</u>
• Dit betekent dat de waarden die Norberg noemt wel degelijk te verenigen zijn met een vermindering van de armoede, want we kunnen er voor kiezen de wereld zo in te richten dat anderen kunnen delen in de welvaart	<u>1</u>

Antwoorden	Deel-scores
------------	-------------

Maximumscore 3

- 6 □ Een goed antwoord bevat de volgende elementen:
- een korte uitleg van wat dit wereldburgerschap inhoudt 1
 - de opvatting van de Stoa en Marcus Aurelius over wat surfende activisten zouden moeten doen om het ideaal van het wereldburgerschap te verwerkelijken 1
 - een verschil tussen dit wereldburgerschap en de ‘met logo’s versierde tiener’ 1

voorbeeld van een goed antwoord:

- Wat betreft wereldburgerschap: de heersers en wijzen laten zich volgens de Stoa leiden door de gemeenschap die verder reikt dat het eigen gebied, namelijk de wereld als geheel waarvan iedereen deel uitmaakt.
In ieder mens is de goddelijke vonk aanwezig. Saamhorigheid, vriendschap, maar ook onthechting van materiële zaken spelen daarom een belangrijke rol in de vorming van de wereld tot één gemeenschap 1
- De heersers en wijzen laten zich volgens de Stoa leiden door de gemeenschap die verder reikt dan het eigen gebied, namelijk de wereld als geheel waarvan iedereen deel uitmaakt. Dit zou op zich overeen kunnen komen met het wereldbeeld van de surfende activist, ware het niet dat de surfende activist niet expliciet de nadruk legt op het belang van innerlijke ontwikkeling, maar zich eerder concentreert op de buitenwereld en de onrechtvaardigheden aan de kaak wil stellen die zich daar voordoen. Als de surfende activist het belang van innerlijke ontwikkeling meer zou benadrukken, zou hij in de buurt komen van het wereldburgerschap van Marcus Aurelius 1
- De met logo’s versierde tiener is wat betreft onthechting eerder slachtoffer van zijn behoefte aan consumeren dan onthecht en wat betreft vriendschap en saamhorigheid iemand die eerder op zijn eigen groep betrokken is dan op de gemeenschap en zich niet of minder bekommert om het lot van de velen die slachtoffer zijn van de globalisering 1

Maximumscore 4

- 7 □ Een goed antwoord bevat de volgende elementen:
- Een argumentatie waaruit blijkt dat Marcus Aurelius’ visie op het innerlijk kompas overeenkomst vertoont met wat Forrester zegt over de geestelijke ruimte 2
 - Een standpunt over de mate waarin filosofie een bijdrage kan leveren aan de vorming van de geestelijke ruimte 2

voorbeeld van een goed antwoord:

- Het innerlijk kompas maakt de mens vrij van driften en hartstochten en helpt bij de keuze tussen goed en kwaad. Men zal zich daarom nooit overgeven aan macht en roem. Door dit rationeel denken kan de mens alles aan, dus ook de krachten van buitenaf. Dit komt overeen met de geestelijke ruimte die Forrester beschrijft 2
- Filosofie kan volgens mij een bijdrage leveren aan de vorming van een dergelijke ruimte. Je leert zelfstandig je verstand te gebruiken en rationeel te denken, je ontdekt de rijkdom in manieren van denken, weet hierin structuur aan te brengen en ontwikkelt kritisch denkvermogen, waardoor je beter afstand kunt houden 2

Opmerking

Bij het tweede deelantwoord kan een beargumenteerde ontkenning ook goed gerekend worden.

Antwoorden	Deel-scores
------------	-------------

Maximumscore 3

- 8 □ Een goed antwoord bevat de volgende elementen:
- een uitleg van de plichtsethiek van Kant 1
 - hieruit volgend een richtlijn voor hoe we in ieder geval om dienen te gaan met de medemens 1
 - een argumentatie waaruit blijkt dat de ethiek van Kant een dergelijke richtlijn wil universaliseren en derhalve wereldwijd verplichtend is 1
- voorbeeld van een goed antwoord:
- Om te bepalen of een handeling moreel goed is, moet je je volgens Kant afvragen of je kan willen of jouw manier van handelen een algemene wet kan worden. Indien deze vraag met ja beantwoord kan worden, is het ook onze plicht daar naar te handelen. Het is een onvoorwaardelijk geldend gebod. 1
 - of
 - Om te bepalen of een handeling goed is, moet je je volgens Kant afvragen of je de mens bij de handeling niet als middel beschouwt, maar als doel. Indien deze vraag met ja beantwoord kan worden, is het ook onze plicht daar naar te handelen. Het is een onvoorwaardelijk geldend gebod 1
 - Hieruit volgt als richtlijn dat je de medemens in ieder geval als waarde op zich moet zien, want dit is een benadering waarvan ik als weldenkend mens niet anders kan willen dan dat dit een algemene wet wordt 1
 - Het algemeen karakter van deze wet is wereldwijd verplichtend (universeel), want anders zou zij niet meer onvoorwaardelijk zijn. In dit geval zou dat betekenen of je kunt willen of iedereen alleen maar naar meer macht verlangt uit eigenbelang en daarbij op de gevolgen let, of dat je elkaar juist met respect benadert en derhalve ook goed behandelt, los van de gevolgen 1

Opgave 2 Macht en Straf

Maximumscore 4

- 9 □ Een goed antwoord bevat de volgende elementen:
- uitleg van de manier waarop Canetti het zwijgen in verband brengt met macht: zwijgen als middel met een voordeel (jezelf niet blootgeven) en een nadeel (gevaarlijker lijken, hetgeen kan leiden tot marteling) 2
 - uitleg van het verschil tussen Canetti's opvatting over het zwijgen en het zwijgen bij de 'omertà': de omertà kent in tegenstelling tot Canetti's opvatting over het zwijgen geen voordeel, het is slechts negatief, niet-zwijgen zal dodelijk blijken 2
- voorbeeld van een goed antwoord:
- Het zwijgen kent voor- en nadelen; aan de ene kant geef je jezelf niet bloot, aan de andere kant lijkt je gevaarlijker dan je bent. Dit kan leiden tot pijnlijke ondervraging of marteling 2
 - De 'omertà' of zwijgplicht bij de maffia is een zwijgplicht ten opzichte van justitiële autoriteiten gebaseerd op de angst voor de represailles van de maffia. Van voordelen is geen sprake, zoals in de formulering bij Canetti wel geldt. Het is slechts negatief: niet-zwijgen of praten zal dodelijk blijken 2

Antwoorden	Deel-scores
Maximumscore 4	
10 □ Een goed antwoord bevat de volgende elementen:	
• uitleg van de negatieve (vernietigende) macht waarvan sprake is in de peststad: een controlerend apparaat, gericht tegen een dodelijke ziekte; een dodelijke dreiging tegenover een dodelijke ziekte	<u>2</u>
• uitleg van de positieve (producerende) macht waarvan sprake is in de panoptische instelling: een controlerend apparaat, versterkend en organiserend, zorgt voor groei van maatschappelijke krachten	<u>2</u>
voorbeeld van een goed antwoord:	
• De macht in de vorm van een controlerend apparaat keert zich hier tegen het uitzonderlijk kwaad van de pestziekte. De macht verlamt het maatschappelijk leven volkomen	<u>2</u>
• Het panopticum heeft een versterkende rol. Het organiseert de macht, het maakt haar economischer en effectiever omwille van het heil van een bedreigde samenleving en de groei van maatschappelijke krachten als de productie, verbreiding van het onderwijs en verheffing van de publieke moraal	<u>2</u>
Maximumscore 6	
11 □ Een goed antwoord bevat de volgende elementen:	
• uitleg van drie van de volgende disciplinerende beginselen die werkzaam zijn bij de panoptische opsluiting: zichtbaarheid, individualisering, afzondering, het verrichten van arbeid, controle van het eigen mechanisme	<u>3</u>
• een beargumenteerd standpunt aan de hand van de elementen of beginselen over de vraag in hoeverre taakstraf of dienstverlening afwijkt van de opsluiting in een panoptische strafinrichting	<u>3</u>
voorbeeld van een goed antwoord:	
- drie van de volgende elementen of beginselen:	<u>3</u>
• Zichtbaarheid is een centraal gegeven in de architectuur van een panoptische gevangenis. De gevangene kan niet te weten komen of hij wordt gadeslagen en voelt zich dus voortdurend bekeken.	
• Individualisering betekent dat de gevangene een straf krijgt die in relatie staat tot het delict dat hij heeft gepleegd.	
• Afzondering: van anderen geïsoleerd en op zichzelf teruggeworpen worden. Dit in de hoop dat hij tot (disciplinerende) inkeer komt.	
• Het verrichten van arbeid: door te werken wordt het karakter van de gevangene geresocialiseerd, gerehabiliteerd en uiteindelijk gedisciplineerd.	
• Controle van het eigen mechanisme: de gevangene heeft permanent het idee vanuit de centrale toren bespied te worden. Hierdoor komt hij tot een gedwongen controle over zichzelf hetgeen leidt tot normalisering en disciplinerend.	
- drie van de volgende uitgewerkte kenmerken:	<u>3</u>
• Ook buiten de muren moet er immers volgens vaste afspraken <i>arbeid worden verricht</i> .	
• Dit werk zal in openheid en <i>zichtbaarheid</i> verricht worden.	
• Daarnaast wordt voor iedere gevangene apart vastgesteld wat zijn vervangende straf is en onder welke voorwaarden die zal moeten worden ondergaan (<i>individualisering</i>).	
• Het enige verschil is dat er bij de taakstraf geen sprake is van een expliciete afzondering in een cel. Toch wordt ook de taakgestrafte op zichzelf teruggeworpen en geïsoleerd van andere (taak-) gestraften (<i>afzondering</i>).	
• Ook kent dit systeem een verregaande <i>controle van het eigen mechanisme</i> : op de plek immers waar het werk verricht wordt (bijvoorbeeld een ziekenhuis) staat de taakgestrafte voortdurend onder controle van functionarissen van de betreffende instelling. Hij zal hierdoor komen tot een genormaliseerd en gedisciplineerd gedrag.	
• Op grond van deze kenmerken van de straf in een panoptische gevangenis vind ik niet dat de taakstraf in wezen afwijkt	<u>0</u>

Antwoorden	Deel-scores
------------	-------------

Maximumscore 4

- 12 □ Een goed antwoord bevat de volgende elementen:
- een weergave van de eigen opvatting over de relatie tussen macht en recht 2
 - een beargumenteerd standpunt over de vraag of macht in een samenleving mogelijk is zonder een rechtssysteem dat is gebaseerd op vrijheidsstraffen 2

voorbeeld van een goed antwoord:

- Net als Foucault zie ik macht veel breder dan alleen maar politiek. Macht ligt ook in het lichamelijke en in het spreken. Via de taal kunnen onderscheidingen gemaakt worden, waardoor de ene groep boven de andere kan worden gesteld. Daarom is het van belang om in een samenleving via een rechtssysteem de bescherming van individuen en zwakke (onderliggende) groepen te verankeren. Recht als zodanig zie ik dus als een manier om macht te reguleren en te beperken 2
- Gezien de aard van de mens, zoals die is gebleken uit de geschiedenis en actuele gebeurtenissen, denk ik niet dat het mogelijk is om in het rechtssysteem van de vrijheidsstraf af te komen. Domweg omdat er tot op heden geen alternatief is om de maatschappij te beschermen tegen ernstige delinquenten. Ook al zal een vrijheidsstraf voor deze groep niet leiden tot gedragsverbetering of resocialisatie, toch is het beter om ze op te sluiten ter bescherming van de maatschappij. Dit voorkomt onrust, maar ook een maatschappelijke reactie in de zin van eigenrichting 2

Opmerking

Als tweede deelantwoord kan een beargumenteerde bevestiging ook goed gerekend worden.

Maximumscore 4

- 13 □ Een goed antwoord bevat het verschil tussen de relationele kenmerken van het machtsbegrip bij Hobbes en het relationele karakter van disciplinerende macht bij Foucault 4

voorbeeld van een goed antwoord:

- Zoals gezegd is macht bij Hobbes relationeel voor zover het altijd gaat om een verhouding tussen eigen middelen en uitwendige belemmeringen en voor zover de effectiviteit van mijn macht gerelateerd is aan de wijze waarop anderen mijn macht waarderen. Dit geldt voor alle eer en eretekens. Relaties zijn dus altijd interpersoonlijk of interindividueel. Bij politieke macht ligt de macht altijd hiërarchisch en wettelijk vast en is daarom altijd een vaste invloed van de machthebber 2
- Bij Foucault is disciplinerende macht altijd relationeel. Hij sluit hiërarchische macht juist uit omdat macht wordt gezien als een netwerk van verhoudingen en dynamiek. De aard van de relatie is niet interpersoonlijk, zoals bij Hobbes, maar anoniem; het gaat om macht van het systeem. Individuen of subjecten met hun eigen macht en rede, waar Hobbes dus van uitgaat, zijn bij hem ‘slechts’ effecten van het machtsnetwerk 2

Antwoorden	Deel-scores
Maximumscore 5	
14 □ Een goed antwoord bevat de volgende elementen:	
• een beschrijving van de opzet en indeling van de school	<u>1</u>
• een beschrijving van de opzet en indeling van het panopticum	<u>1</u>
• twee overeenkomsten tussen de opzet en indeling van de school en het panopticum	<u>2</u>
• een verschil tussen de opzet en indeling van de school en het panopticum	<u>1</u>
voorbeeld van een goed antwoord:	
• een beschrijving van de opzet en indeling van de school: opzet in klaslokalen, de gang en centraal gesitueerde kamers met de functie van toezicht en controle: het personeel boven de ingang	<u>1</u>
• een beschrijving van de opzet en indeling van het panopticum: de ronde vorm van het gebouw, de cellen liggen rond een middelpunt van waaruit alle cellen gezien kunnen worden	<u>1</u>
Twee van de volgende overeenkomsten tussen de opzet en indeling van de school en het panopticum	<u>2</u>
• de planmatige opzet gericht op controle	
• de controle die gehandhaafd kan worden door slechts enkele personen	
• het disciplinerend regime dat de gevangenen en leerlingen ondergaan: gericht op de ontwikkeling van gewenst gedrag	
Bijvoorbeeld het volgende verschil tussen de opzet en indeling van de school en het panopticum:	
• in het panopticum is sprake van controle vanuit één centrale toren, van waaruit een bewaker alles kan overzien. In de school daarentegen ontbreekt zo'n dominant punt, er zijn meerdere controlepunten: verdieping, gang of lokaal	<u>1</u>
Maximumscore 2	
15 □ Een goed antwoord bevat de volgende elementen:	
• benoeming en uitleg van de opvatting waarvan in de strip sprake is: gedrag wordt bepaald door een bepaald type omgeving; cultuur heerst over natuur	<u>1</u>
• uitleg van de mate waarin het standpunt van Foucault over disciplinerende macht in deze opvatting is te herkennen: omgevingsfactoren zijn bepalend voor het gedrag en hebben een disciplinerende functie	<u>1</u>
voorbeeld van een goed antwoord:	
• kinderen die naar een crèche gaan, zullen agressief gedrag vertonen. De omstandigheden in de crèche zijn kennelijk bepalend. Vervolgens wordt hierop voortgebouwd door de vader die stelt dat in de nieuwe omgeving van de kostschool dit gedrag wel weer zal worden afgeleerd. Omgevingsfactoren (cultuur) creëren dus een bepaald gedragstype en veel invloed heeft het individu er kennelijk niet op	<u>1</u>
• Foucault stelt nadrukkelijk dat ons gedrag niet vrij is, maar bepaald wordt door omgevingsfactoren. Deze zijn in de hedendaagse maatschappij zodanig dat ze diverse normaliserende en disciplinerende gedragingen oproepen. Dat gebeurt op verschillende niveaus: politiek, wetenschappelijk, economisch en pedagogisch. Het stripverhaal geeft dus eigenlijk de opvatting van Foucault goed weer	<u>1</u>

Einde